

Kronik Yaraların Psikososyal Yönü: Sistematik Derleme

Psychosocial Aspects of Chronic Wounds: A Systematic Review

Tuğçe UÇGUN^a, Emine ÖKSÜZ^b

^aBaşkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD, Ankara, TÜRKİYE
^bSağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD, Ankara, TÜRKİYE

ÖZET Kronik yaralar; tedavisinin uzun sürmesi, tam bir iyileşmenin olmaması ve işlevsellik kaybına yol açması nedeniyle bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal yaşamını olumsuz etkiler. Bu nedenle bireylerin yaşadıkları fiziksel sorunlar kadar psikososyal sorunlar da ele alınmalıdır. Bu çalışmanın amacı, kronik yaralı olan bireylerin yaşadığı psikososyal sorunların belirlenmesine yönelik çalışmaların gözden geçirilmesi ve bu çalışmaların sonuçlarının sistematik bir biçimde incelenmesidir. Konu ile ilgili “PubMed”, “ClinicalKey”, “ScienceDirect” ve “Scopus” veri tabanları taranmıştır. Tarama yapılırken “chronic wound, psychosocial aspect, depression, anxiety, venous leg ulcer, diabetic foot ulcer, pressure injuries ve body image” anahtar kelimeleri ve kombinasyonları kullanılmıştır. Çalışmaya dâhil edilme kriterlerine uygun 25 yayın çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmaların örneklem sayısı 6-4.994 arasında değişmektedir. Elde edilen veriler sonucunda, kronik yaralı olan bireylerde en yaygın görülen psikososyal sorunların depresyon, anksiyete, düşük yaşam kalitesi, benlik algısında olumsuzluk ve sosyal izolasyon olduğu saptanmıştır. Bu inceleme sonucuna göre kronik yaralı olan bireyler çok fazla psikososyal sorun yaşamaktadır. Bu çalışma ile belirlenen kanıtlar kronik yaralı olan bireylerin psikososyal yönden değerlendirilmesinde yol gösterici olabilir.

ABSTRACT Chronic wounds have a negative effect on the physical, mental and social life of the individuals due to the long duration of treatment, lack of a full recovery and loss of functionality. Therefore, psychosocial problems should be addressed as well as physical problems experienced by individuals. The aim of this study is to review studies on determining psychosocial problems experienced by individuals with chronic wounds and to systematically examine the results of these studies. Systematic searches were conducted in “PubMed”, “ClinicalKey”, “ScienceDirect” and “Scopus” databases with using to ‘chronic wound, psychosocial aspect, depression, anxiety, venous leg ulcer, diabetic foot ulcer, pressure injuries and body image’ keywords and combinations. Twenty five studies were included in the systematic review. The sample size of the studies varies between 6-4,994. As a result of the data, it was determined that the most common psychosocial problems in individuals with chronic wounds are depression, anxiety, low quality of life, negative self-perception and social isolation. According to the results of this systematic review, individuals with chronic wounds experience a lot of psychosocial problems. The evidence determined in this study may guide the psychosocial evaluation of individuals with chronic wounds.

Anahtar Kelimeler: Kronik yara; psikososyal; sistematik derleme

Keywords: Chronic wounds; psychosocial; systematic review

Yara; fiziksel veya kimyasal bir faktörün doku yapısı ve bütünlüğünün bozulmasına neden olacak her türlü lezyon şeklinde tanımlanır ve iyileşmesi beklenir. Kronik hastalıklar, diyabet, vasküler yetmezlik, nörolojik bozukluklar, enfeksiyon, yetersiz beslenme, yaşlanma, basınç, ödem, ihmal, yanlış teşhis veya uygun olmayan yara bakım uygulamaları gibi durumlar yaranın iyileşme sürecini olumsuz etkiler ve yara kronik hâle gelebilir.¹⁻³ Kronik yara; iyileşme sürecinin normalden daha uzun sürdüğü (8 hafta içerisinde iyileşme gözlenmediği), cilt katmanlarının en az 1’inde doku hasarının olduğu, uygulanan tedavilere rağmen iyi yanıt alınamayan ve tam iyileşmenin gözlemlenmediği yaralardır.⁴ Kronik yaralar; basınç yaralanmaları, diyabetik ayak ülseri, venöz ülser gibi nedenlerden kaynaklanabilir.⁵ Uzun ve zor tedavi süreci olan kronik yaralar hastaların yaşamını olumsuz etkilemektedir.^{6,7}

Kronik yaraların neden olduğu; ağrı, rahatsız edici koku, günlük işlerini yerine getirmede zorluk, uyku bozuklukları, çaresizlik hissi ve sosyal izolasyon gibi durumlar, bireyin yaşam kalitesini düşürmekte, mesleki/sosyal işlevselliğini bozmakta ve çeşitli ruhsal sorunların ortaya çıkmasına neden ol-

Correspondence: Emine ÖKSÜZ
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD, Ankara, TÜRKİYE/TURKEY
E-mail: eminetopac@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences.

Received: 16 Nov 2020

Received in revised form: 19 Jan 2021

Accepted: 22 Feb 2021

Available online: 11 Mar 2021

2146-8893 / Copyright © 2021 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

maktadır.⁶⁻⁹ Yapılan birçok çalışma sonucunda, kronik yaraların depresyon, anksiyete, düşük benlik saygısı, beden imajında bozulma gibi ruhsal sorunlara yol açtığı görülmüştür.¹⁰⁻¹⁵ Bu sorunlar yara iyileşmesini geciktirmekte, hastanede yatış süresini uzatmakta ve sağlık için harcanan maliyette artışa sebep olmaktadır.¹⁶ Bu nedenle kronik yarası olan bireylerin tedavisinde sadece fizyolojik sorunların çözümüne odaklanmak tam bir iyileşmeyi sağlayamamaktadır. Kronik yarası olan bireylerin tedavisinde fiziksel sorunlar kadar psikososyal sorunlar da bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmalıdır.¹⁰⁻¹⁷ Literatürde kronik yaraların psikososyal yönünü araştıran sistematik derlemeler sınırlıdır.^{6,11} Türkiye’de ise bu konuda yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sistematik derleme ile elde edilen kanıtların kronik yarası olan bireylerin psikososyal yönden değerlendirilmesinde yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

AMAÇ

Bu sistematik derlemenin amacı, kronik yarası olan bireylerin yaşadığı psikososyal sorunların belirlenmesine yönelik çalışmaların gözden geçirilmesi ve bu çalışmaların sonuçlarının sistematik bir biçimde incelenmesidir.

ARAŞTIRMA SORUSU

Kronik yarası olan bireylerin yaşadığı psikososyal sorunlar nelerdir?

ARAŞTIRMA DİZAYNI

Bu sistematik derleme, Cochrane ve “Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA)” kılavuzuna göre hazırlanmıştır.

ÇALIŞMALARIN BELİRLENMESİ

Bu sistematik derleme, Ocak 2005 ve Temmuz 2020 tarihleri arasında konuyla ilgili yayımlanan çalışmaların geriye dönük taranması sonucunda gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, “chronic wound, psychosocial aspect, depression, anxiety, venous leg ulcer, diabetic foot ulcer, pressure injuries ve body image” anahtar kelimeleri kullanılarak “PubMed”, “ClinicalKey”,

“ScienceDirect” ve “Scopus” veri tabanları taranmıştır. Veri tabanlarının incelenmesinde “Centre for Reviews and Dissemination” 2009 rehberi dikkate alınmıştır.¹⁹

Belirlenen anahtar kelimelerin literatür taraması sonucunda toplam 2.000 çalışmaya ulaşılmıştır. Başlık ve özetinde belirlenmiş olan anahtar kelimelerin bir ya da birkaçını içeren 50 çalışmanın özeti incelenmiştir. İnceleme sonucunda, kronik yarası olan bireylerin psikososyal yönünü ele alan ve tam metnine ulaşılabilen, dâhil edilme ve dışlanma kriterlerine uyan 25 çalışma bu sistematik derlemeye dâhil edilmiştir (Şekil 1).

Veri çekme işlemi 2 araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş, araştırmacılar arasındaki güvenirliliği sağlamak için diğer araştırmacı tarafından bağımsız olarak tüm sayının %10’u kadar olan 200 çalışma rastgele bir şekilde seçilip dâhil edilme kriterleri açısından incelenmiş ve değerlendirmeler arasında %100’lük bir uyum olduğu saptanmıştır. Araştırmanın kontrolü için “PRISMA” kontrol listesi kullanılmıştır.

DÂHİL EDİLME KRİTERLERİ

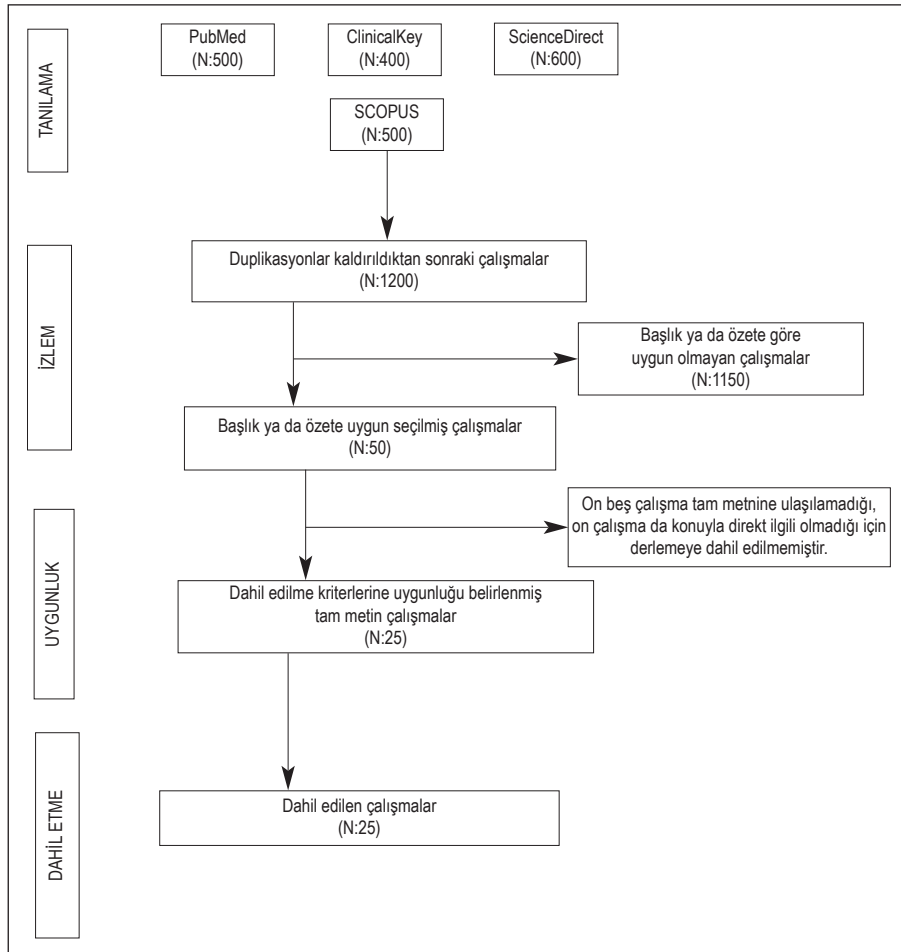
Kronik yarası olan, cinsiyet, ırk, sosyoekonomik sınıf gözetmeksizin 18 yaş üstü bireyleri ele alan, Ocak 2005 ve Haziran 2020 tarihleri arasında hakemli dergide yayımlanan, örneklem sayısı sınırlaması olmayan, çevrim içi olarak tam metnine ulaşılabilen nicel ve nitel araştırmalar, derlemeler ve sistematik derlemeler çalışmaya dâhil edilmiştir.

DIŞLAMA KRİTERLERİ

Kronik yarası olan bireylerle yürütülen çalışmalardan tez çalışmaları, sözel ya da poster bildirileri, konuyla direkt ilgili olmayan ve yinelenen çalışmalar ve tam metnine ulaşılamayan çalışmalar çalışmaya dâhil edilmemiştir (Şekil 1).

ÇALIŞMANIN ETİK YÖNÜ

Çalışmanın örnekleme dâhil edilen araştırma makaleleri erişime açık olan elektronik veri tabanları ve arama motorlarından alınması, çalışma gerçekleştirilirken araştırmacılara herhangi bir maddi/manevi zarar verme riski bulunmaması nedeniyle etik kurul onayı gerektirmemektedir. Çalışmaya dâhil edilen makaleler kaynakçada gösterilmiştir.

ŞEKİL 1: Sistemik derlemeye dâhil edilen çalışmaların akış şeması (PRISMA-P akış şeması).

BULGULAR

Sistemik derlemeye dâhil edilen 25 çalışmanın; 10 tanesi kesitsel araştırma, 2 tanesi retrospektif kesitsel araştırma, 5 tanesi niteliksel çalışma, 3 tanesi derleme, 3 tanesi vaka kontrol çalışması, 2 tanesi ise sistemik derleme-metaanaliz araştırma tasarımına sahiptir. Dâhil edilme kriterleri sonucunda, ülkemizde kronik yarası olan bireylerin yaşadığı psikososyal sorunları inceleyen bir çalışmaya ulaşamadık.

İncelenen çalışmalardan Mudge ve ark. ve Wa-idman ve ark.nın araştırmalarında en düşük örneklem sayısı (n=6) iken Dalgard ve ark. tarafından yapılan araştırma ise en yüksek örneklem sayısına (n=4.994) sahiptir.^{8,13,20}

Sistemik derlemeye dâhil edilen çalışmaların 3'ü depresyon, 5'i depresyon ve anksiyete, 2'si ank-

siyete, 2'si yaşam kalitesi, 6'sı depresyon ve yaşam kalitesi, 8'i diğer psikososyal sorunları ele almıştır. İncelenen çalışmaların 8'i diyabetik ayak ülseri olan bireyleri, 7'si kronik yarası olan bireyleri, 10'u venöz bacak ülseri olan bireyleri örneklem grubuna dâhil etmiştir. Her çalışmanın temel özelliklerini içeren yazar adı ve yayın yılı, çalışmanın amacı, örneklem büyüklüğü ve çalışmaların sonuçları ile ilgili bilgiler [Tablo 1](#)'de gösterilmiştir.

Kronik yara olarak sınıflandırılan basınç yaralanmaları, diyabetik ayak ve venöz bacak ülseri gibi yaralar; ağrı, enfeksiyon, bireylerin hareket yeteneğinde azalma, günlük işlerini yerine getirememesi, mesleki/sosyal işlevsellikte bozulma, rahatsız edici koku ve salgı, amputasyon riski, başkalarına bağımlılık, çoklu ilaç kullanımı gibi çeşitli sorunlara neden olarak bireylerin yaşam kalitelerini olumsuz etkilemektedir.^{8-10,14,15,17,18,21}

TABLO 1: İncelenen çalışmaların özellikleri.

Çalışmanın Yazarları ve Yılı	Çalışmanın Amacı	Örneklem Büyüklüğü	İncelenen Psikososyal Sorunlar	Elde Edilen Bulgular
Jiang ve ark., 2020 ¹¹	Diyabetik ayak ülseri olan hastalarda depresyon insidansı ile ilgili güncel bilgilerin sağlanması	11 çalışmayı içeren sistematik derleme-metaanaliz	Depresyon	Yapılan metaanaliz sonucunda, diyabetik ayak ülseri olan hastaların genelinde depresyon belirtileri gözlenmiştir.
Polikandrioti ve ark., 2020 ¹⁴	Diyabetik ayak ülseri olan hastalarda anksiyete ve algılanan sosyal desteğin depresyon üzerindeki etkisinin incelenmesi	180 diyabetik ayak ülseri olan hasta	Anksiyete ve depresyon	Diyabetik ayak ülseri olan hastalarda anksiyete ve depresyon saptanmıştır. Hastaların algılanan sosyal desteğinin yüksek olması depresyon gelişme riskini azaltmaktadır.
Polikandrioti ve ark., 2020 ¹⁵	Diyabetik ayak ülseri olan hastaların karakteristik özelliklerinin, anksiyetenin, depresyonun ve yönergeler uymamanın yaşam kalitesi üzerindeki etkisinin incelenmesi	195 diyabetik ayak ülseri olan hasta	Depresyon, anksiyete ve yaşam kalitesi	Hastaların %13,8'inde anksiyete ve %20'sinde depresyon; fiziksel fonksiyonlarında düşüklük görülmüştür.
Fino ve ark., 2019 ¹⁰	Kronik yarası olan hastalarda depresyon riskinin incelenmesi	33 kronik yarası olan 33 sağlıklı birey	Depresyon	Kronik yarası olan hastaların sağlıklı bireylere göre depresyon riski daha fazla olduğu saptanmıştır.
Ahmad ve ark., 2018 ²¹	Diyabetik ayak ülseri olan hastalarda anksiyete ve depresyon oranlarının belirlenmesi ve ilişkili faktörlerin incelenmesi	260 diyabetik ayak ülseri olan hasta	Depresyon ve anksiyete	260 hastanın 103'ünde depresyon, 298'inde anksiyete saptanmıştır. 7 aydan daha uzun süre yara sahibi olmanın anksiyete ve depresyon oranlarını artırdığı görülmüştür.
Kapp ve ark., 2018 ⁷	Kronik yaraları olan ve kendilerini tedavi eden hastalarda yaşam kalitesinin fiziksel, duygusal, sosyal, yaşam tarzı ve finansal alanları üzerindeki etkisinin araştırılması	25 kronik yarası olan hasta	Yaşam kalitesi	Beden imajındaki değişiklikler, yaraların neden olduğu koku, sargı ve bandaj kullanımı hakkındaki düşünceler sosyal izolasyona neden olmaktadır. Sosyal izolasyon ve fiziksel hareketlerdeki kısıtlamaların yaşam kalitesini olumsuz etkilediği görülmüştür.
Finlayson ve ark., 2017 ²⁸	Ağrı-depresyon-yorgunluk-uyku bozukluğu belirti kümesi ile ilgili deneyimlere dayanarak hasta alt gruplarının tanımlanması ve alt gruplar arasındaki hasta özellikleri ile yara iyileştirme ve yaşam kalitesi sonuçlarındaki farklılıkların tespit edilmesi	247 venöz ülserli hasta	Depresyon, uyku bozuklukları ve yaşam kalitesi	Venöz bacak ülseri olan hastaların %33'ünde orta-şiddetli ağrı semptomları, depresif semptomlar, yorgunluk veya uyku bozuklukları bildirilmiştir. Orta-şiddetli semptomları olan bireylerin hafif semptomları olanlara göre yaşam kalitelerinde azalma saptanmıştır.

TABLO 1: İncelenen çalışmaların özellikleri (devamı).

Çalışmanın Yazarları ve Yılı	Çalışmanın Amacı	Örneklem Büyüklüğü	İncelenen Psikososyal Sorunlar	Elde Edilen Bulgular
Platsidaki ve ark., 2017 ⁹	Kronik bacak ülserinin hastalar üzerindeki olumsuz psikososyal etkilerinin tanımlanması ve yaşam kalitesi üzerine etkisinin incelenmesi	18 çalışmayı içeren derleme	Psikososyal yön, depresyon	Derleme sonucunda, bacak ülseri olan hastalarda görülen koku, ağrı gibi semptomlar, bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Bu semptomlar bireylerde sosyal izolasyon, yüksek depresyon ve anksiyete oranları görülme sine sebep olmaktadır.
Renner ve Erfurt-Berge, 2017 ²³	Kronik yarası olan hastaların yaşam kalitesi ve depresyonu ölçmek için kullanılan ölçekler	22 çalışmayı içeren derleme	Yaşam kalitesi, depresyon	Kronik yarası olan hastanın tıbbi tedavisini sağlayan sağlık personeli, günlük uygulamada depresyon ve yaşam kalitesi anketlerini kullanmalı ve bu bireylerin psikolojik sağlığını tedavilerinin bir parçası olarak görmelidir.
Udovichenko ve ark., 2017 ²⁹	Diyabetik ayak ülseri olan hastalarda depresyon ve anksiyete görülme yaygınlığı; depresyon ve anksiyetenin olası risk faktörleri; ülser tedavisi sonuçları ile depresyon/anksiyete arasındaki ilişkinin incelenmesi	285 diyabetik ayak/bacak ülseri olan hasta	Depresyon, anksiyete	Çalışmaya katılan hastaların %39'unda depresyon, %36'sında ise anksiyete görüldüğü bildirilmiştir. Depresyon görülme oranı kadınlarda daha fazla saptanmıştır.
Zhou ve Jia, 2016 ²⁴	Kronik yarası olan hastalarda depresyon semptomlarının incelenmesi	Yara bakım kliniğinde ayaktan tedavi gören 222 hasta	Depresyon	Depresif belirtiler ile yara süresinin 90 günden fazla olması arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve ilk muayenede, ağrı yaşayan kronik yarası olan hastalarda depresyon riskinin arttığı bildirilmiştir.
Dalgard ve ark., 2015 ²⁰	Deri hastalıklarının psikolojik yükünün incelenmesi	3.635 deri hastalığı olan birey ve 1.359 sağlıklı birey	Depresyon, anksiyete ve intihar düşünceleri	Venöz bacak ülseri olan hastalar depresyon için en yüksek riske sahipken diyabetik ayak ülseri olan hastaların ise yaşam kalitelerinin düşük, ağrı ve depresyon düzeylerinin yüksek, intihar oranlarının fazla olduğu saptanmıştır.
Hoban ve ark., 2015 ²²	Diyabetik hastalarda ve yakınlarında hastalarda görülen diyabetik ayak problemlerinin ruhsal sağlığı üzerindeki etkisinin belirlenmesi	47 diyabetik ayak problemi olan hasta, 49 diyabetik hasta ve 21 hasta yakını	Depresyon, anksiyete, yaşam kalitesi, alkol/madde kullanımı	Hastalarda yaygın olarak depresyon ve anksiyete gözlemlenmiştir. Ayrıca hastaların küçük bir bölümünde yaygın anksiyete bozukluğu, alkol ve madde kullanımı, intihar davranışları görülebilmektedir. devamı→

TABLO 1: İncelenen çalışmaların özellikleri (devamı).

Çalışmanın Yazarları ve Yılı	Çalışmanın Amacı	Örneklem Büyüklüğü	İncelenen Psikososyal Sorunlar	Elde Edilen Bulgular
Beattie ve ark., 2014 ³⁰	Diyabetik ayak ülseri olan hastaların yeniden ülserasyon riskiyle yaşamamın duygusal ve davranışsal sonuçlarının incelenmesi	Diyabetik ayak ülseri olan 15 hasta	Negatif duyulanım	Hastaların yaşadığı kontrol eksikliği; ülser sayısında artma korkusu ve endişesi, ihmal nedeniyle amputasyon ve suçluluk gibi bir dizi olumsuz duygu ile ilişkili olduğu gözlenmiştir.
Pereira ve ark., 2014 ²⁷	Venöz ülseri olan yaşlı hastalarda subjektif sağlık ve depresyonun değerlendirilmesi	55 venöz ülseri olan yaşlı hasta	Depresyon, yaşam kalitesi	Hastalarda şiddetli depresyon belirtileri ve düşük yaşam kalitesi saptanmıştır.
Upton, 2014 ³¹	Yara yönetiminin hem psikolojik sonuçlarına hem de iyileşme oranına etkisinin incelenmesi	15 çalışmayı içeren derleme	Stres, uyku bozuklukları, sosyal izolasyon ve negatif duyulanım	Pansuman öncesinde ve sırasında kronik yarası olan hastaların ağrı, stres ve anksiyete düzeylerinde artış olduğu saptanmıştır.
Wachholz ve ark., 2014 ²⁶	Kronik bacak ülseri olan hastalarda yaşam kalitesi profili ve ilişkili faktörler	41 kronik bacak ülseri olan hasta	Yaşam kalitesi, depresyon	Yapılan analizler sonucunda, ülserin nedenlerini, ülserle bağlı ağrıyı, ülserin başlangıç zamanını ve depresif belirtilerin şiddetini yaşam kalitesini etkileyen değişkenler olarak belirlenmiştir. Bazı durumlarda depresif belirtilere anksiyetin eşlik ettiği görülmüştür.
Silva ve ark., 2013 ³²	Venöz bacak ülseri olan erkeklerin günlük yaşamlarının incelenmesi	8 venöz bacak ülseri olan erkek hasta	Anksiyete	Ülserler hastaların; cinsel yaşamlarını olumsuz etkilediği, günlük yaşamlarında kısıtlamalara yol açtığı, sahip oldukları rol performanslarında azalmaya neden olduğu ve gelecekte de bu rollerini eskisi gibi gerçekleştiremeyecekleri konusunda anksiyete yaşamalarına sebep olduğu gösterilmiştir.
Salomé ve ark., 2011 ²⁵	Diyabetik ayak ülseri olan hastalarda depresyon belirtilerinin şiddetinin değerlendirilmesi	50 diyabetik ayak ülseri olan hasta	Depresyon, beden algısı	Hastaların %64'ünde orta seviyede depresyon, beden algısında bozulma, libidolarında azalma ve kendinden nefret etme düşünceleri olduğu gösterilmiştir.
Waidman ve ark., 2011 ¹⁸	Kronik yarası olan hastaların ruh sağlıklarının incelenmesi	6 kronik yarası olan hasta	Benlik algısı, uyku bozuklukları özgüven eksikliği, sosyal izolasyon	Hastaların yaralarını saklarken zorluk yaşamaları sosyal izolasyona; beden algılamasındaki bozulmalar ise kadınlarda özgüven eksikliğine neden olmaktadır.

devamı→

TABLO 1: İncelenen çalışmaların özellikleri (devamı).

Çalışmanın Yazarları ve Yılı	Çalışmanın Amacı	Örneklem Büyüklüğü	İncelenen Psikososyal Sorunlar	Elde Edilen Bulgular
Finlayson ve ark., 2010 ³⁵	Venöz ülseri olan hastaların özbakım faaliyetlerinin ve öz yeterlik, depresyon, yaşam kalitesi, sosyal destek arasındaki ilişkilerin belirlenmesi	122 venöz bacak ülseri olan hasta	Depresyon, yaşam kalitesi,	Venöz ülseri olan hastaların tedavileriyle ilgili öz yeterliliklerinin yüksek ve anlamlı pozitif bir ilişki, depresyon oranı düşük olarak bulunmuştur.
Moffatt ve ark., 2009 ¹²	Kronik bacak ülseri olan hastalarda psikolojik sağlığın ve algılanan sosyal desteğin incelenmesi	95 kronik bacak ülseri olan hasta	Anksiyete	Tedavi sürecinin uzun olması, hastaların beden imajlarındaki bozukluklar ve maruz kaldıkları damgalanma nedeniyle sosyal izolasyon yaşamaları anksiyete riskini artırmaktadır.
Souza ve ark., 2009 ³³	Venöz bacak ülserli olan hastalarda anksiyete ve depresyon varlığının değerlendirilmesi ve sosyodemografik değişkenlerle olası ilişkilerinin araştırılması	30 venöz bacak ülseri olan hasta	Anksiyete ve depresyon	Hastaların %30'unda anksiyete ve %40'ında depresyon saptanmıştır. Hastaların yaşadığı anksiyete ve depresyon ile din, medeni durum, meslek ve hastalığın süresi gibi sosyodemografik veriler arasında bir ilişki gözlenmemiştir.
Herber ve ark., 2007 ⁶	Bacak ülserasyonlarının hastaların yaşam kalitesi üzerine etkisinin incelenmesi	11 çalışmayı içeren sistematik derleme	Yaşam kalitesi	Dâhil edilen çalışmalar sonucunda, bacak ülseri olan hastalarda ağrı, sosyal izolasyon ve uyku sorunları görülmüştür. Uygulanan tedavi yöntemleri hastaların yaşam kalitesini olumsuz etkileyebilmektedir.
Mudge ve ark., 2006 ¹³	Kronik yarası olan hastaların bandajları hakkındaki düşüncelerinin incelenmesi	6 kronik yarası olan hasta	Beden algısı	Hastaların yaralarını beden imajında merkezi bir odak noktası olarak algılaması; utanmalarına neden olmakta ve sosyal hayattan zevk almalarını da olumsuz etkilemektedir.

Yaşam kalitesinin olumsuz etkilenmesi, uzun ve zor tedavi sürecinin olması kronik yarası olan bireylerde yaygın olarak depresyon, anksiyete, çaresizlik hissi, düşük özgüven, olumsuz benlik algısı, sosyal izolasyon ve uyku bozuklukları gibi çeşitli ruhsal ve sosyal sorunlar görülmesine yol açtığı gözlenmiştir.^{1,8,13-15,17,18}

TARTIŞMA

Bu sistematik derlemede, birincil olarak kronik yarası olan bireylerin yaşadığı psikososyal sorunların

neler olduğuna odaklanılmıştır. Kronik yarası olan bireylerin en çok yaşadığı psikososyal sorunların; depresyon, anksiyete, yaşam kalitesinin düşüklüğü ve sosyal izolasyon olduğu görülmektedir.

Yapılan çalışmalar kronik yarası olan bireylerde depresyonun sık görülen bir durum olduğunu göstermektedir.^{9-11,14,15,20-24} Zhou ve Jia'nın çalışması, kronik yarası olan bireylerde depresyon oranının kronik yarası olmayan bireylere göre 3 kat fazla olduğunu ve depresif belirtiler ile yara süresinin 90 günden daha uzun olması arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir.²⁴

Jiang ve ark.nın 2020 yılında yayımladıkları metaanaliz sonucunda, diyabetik ayak ülseri olan bireylerde %47'lik insidans ile depresyonun küresel bir sorun olduğu belirtilmiştir.¹¹ Dalgard ve ark., deri hastalıklarının psikolojik yükünü belirlemek amacıyla yaptıkları bir çalışmada, venöz bacak ülseri olan hastaların diğer tüm cilt hastalıkları arasında depresyon için en yüksek orana sahip olduğu belirlemiştir.²⁰ Kronik yaralar ile depresif belirtilerin ilişkisini araştıran çok sayıda çalışmada, kronik yarası olan bireylerin en az %30'unda depresif belirtilerin görüldüğünü, bazen depresif belirtilere anksiyetenin de eşlik ettiği saptanmıştır.²³⁻²⁶ Kronik yaralar ve cinsiyetlere göre depresyon riski incelendiğinde kadınların erkeklerle göre daha depresif olduğu ortaya çıkmıştır.^{20,24} Yapılan çalışmalar yara süresi, yaş, ağrı, amputasyon riski gibi değişkenlerin depresif belirtilerin ortaya çıkmasında etkili olduğunu göstermektedir.^{21,24,27,28} Pereira ve ark.nın özellikle venöz bacak ülseri olan 60 yaş ve üzeri hastalar üzerinde yaptıkları araştırmada, hastalarda şiddetli depresif belirtiler saptanmış ve bu belirtilerin hastaların yaşam kalitesinde azalmaya neden olduğu bildirilmiştir.²⁷ Diyabet hastaları ile yapılan bir çalışmada, diyabetik ayak ülseri olan hastaların yaşam kalitelerinin düşük, ağrı ve depresyon düzeylerinin yüksek, intihar oralarının fazla olduğu saptanmıştır.²⁰ Udovichenko ve ark.nın çalışmalarında ise diyabetik ülseri olan hastaların yaklaşık %39'unda depresyon, %36'sında ise anksiyete görüldüğü bildirilmiştir.²⁹ Renner ve Erfurt-Berge'nin araştırmalarında, kronik yarası olan bireylerde görülen depresyonun sadece düşük yaşam kalitesi ile değil, aynı zamanda kronik ağrı ile de ilişkili olduğu belirlenmiştir.²³ Finlayson ve ark.nın çalışması sonucunda, venöz bacak ülseri olan bireylerin %33'ünde orta-şiddetli ağrı semptomları, depresif semptomlar, yorgunluk veya uyku bozuklukları bildirilmiştir.²⁸ Bu bireylerin, hafif semptomları olan bireylere göre yaşam kalitelerinde azalma olduğu ifade edilmiştir. Polikandrioti ve ark., 2020 yılında yaptıkları çalışma sonucunda, diyabetik ayak ülseri olan bir bireyin algıladığı sosyal destek düzeyinin yüksekliğinin ve hastalığı ile ilgili bilgi sahibi olmanın depresyon riskinin azalttığı bildirilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda, depresif belirtilerin yara iyileşmesini geciktirdiği ve bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkilediği belirlenmiştir.^{14,15,22-24,28}

Kronik yaralar, bireyler tarafından sadece fiziksel bir yaralanma olarak değil, aynı zamanda insanı zayıflatan ve çoğu zaman yetersiz hissettiren, onarılamaz bir kayıp, tedavi edilemez bir hastalık, acı veren bir durum şeklinde algılanabilmektedir.⁸ Kronik yarası olan bireyler yaraları için kendilerini suçlayabilir, prognozları üzerinde kendilerini güçsüz ve ağır bir vücuda hapsolmuş hissedebilirler.³⁰ Ayrıca bu bireyler, sıklıkla günlük yaşamında gerçekleştirdiği bakımı için öz kontrolünü kaybetme, kişisel hijyenini gerçekleştirirken iyileşmeyi olumsuz etkileme korkusu, anksiyete, ailelerine yük olma gibi duygular yaşayabilirler. Bu nedenlerden dolayı, kronik yarası olan bireylerin genelinde gelecek ve yaralarının iyileşmesi ile ilgili karamsarlık yaygın olarak görülür.^{6,10,24} Yaşanan çaresizlik ve karamsarlık duyguları depresyon gelişme riskini artırmaktadır.²⁴

Kronik yaralarda ağrı; enfeksiyon, ödem, doku hasarı gibi nedenlerle sık görülen bir durumdur. Sürekli ya da aralıklı devam eden ağrının; depresyon başta olmak üzere uyku düzeninde bozulma, iştah ve libidoda azalma, sinirlilik, enerji değişiklikleri, anksiyete, odaklanma yeteneğinde azalma, beden algısında bozulma, aile içi çatışmalar, mesleki ve sosyal işlevsellikte azalma gibi birçok psikososyal soruna neden olduğu belirtilmektedir.^{8,25,31}

Kronik yarası olan bireylerde sık görülen ruhsal sorunlardan biri de anksiyetedir.^{10,12,3-34} Moffatt ve ark.nın yaptığı bir vaka kontrol çalışmasında; tedavi sürecinin uzun sürmesi, beden imajında bozulmaya yol açması ve bireylerin damgalanmaya maruz kalarak sosyal izolasyon yaşaması bireylerin anksiyete düzeylerini daha da artırdığını belirlenmiştir.¹² Ahmad ve ark.nın, diyabetik ayak ülseri olan bireylerle yaptıkları çalışma sonucunda, genç yaş, kadın cinsiyet ve anksiyete arasında pozitif ilişki olduğunu bildirmiştir. Ayrıca diyabetik ayak ülseri olan bireylerin yaşadığı anksiyete seviyesinin zamanla kabul edilebilir seviyeye geldiği de bildirilmiştir.^{21,35} Silva ve ark.nın çalışması sonucunda ise kronik yaraların bireylerin cinsel yaşamını olumsuz etkilediği, günlük yaşamlarında kısıtlamalara yol açtığı, sahip oldukları rol performanslarında azalmaya neden olduğu ve ilerleyen zamanlarda da bu rollerini eskisi gibi gerçekleştire-

meyecikleri konusunda anksiyete yaşadıkları sonucuna varılmıştır.³² Upton ve ark.nın pansuman değişimindeki ağrı ve stres arasındaki bağlantıyı belirlemek amacıyla yaptıkları bir çalışmada, pansuman öncesinde ve sırasında bireylerin ağrı, stres ve anksiyete düzeylerinde artış olduğu saptanmıştır.³⁴ Artan ağrı, stres ve anksiyetenin sonucunda, her pansuman değişiminin bir öncekinden daha acı verici hâle geldiği ve bu durumun tedaviyi olumsuz etkilediği bildirilmiştir. Polikandrioti ve ark. yaptıkları çalışmada, diyabetik ayak ülseri olan bireylerin hissettikleri anksiyete düzeyi ne kadar artarsa depresyon yaşama olasılıklarını artırdığı sonucuna varılmıştır.^{14,15}

Kronik yaralar, deri bütünlüğünde bozulmaya neden olduğu için bireylerin beden imajların da değişiklikler yaratmaktadır. Hem beden imajındaki değişiklikler hem de kronik yaralarda görülen koku, salgı ve bireylerin bandajları hakkındaki düşünceleri nedeni ile bireylerin sosyal ilişkileri bozulmakta ve sosyal izolasyon görülmektedir.^{7,31} Mudge ve ark.nın çalışmasında, kronik yarası olan bireylerin; yaralarını beden imajında merkezi bir odak noktası olarak algıladığı, utanmalarına neden olduğu ve sosyal hayattan zevk almalarını olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Finlayson ve ark.nın çalışmalarında ise venöz bacak ülseri olan bireylerin yastık ya da örtü kullanarak yaralarını örttükleri, yaralarını gizleyemedikleri durumlarda dışarıya çıkmadıkları ve bu durumun bireylerin yalnızlık yaşamasına neden olabildiği bildirilmiştir.^{13,36} Waidman ve ark., kronik yaralar kötü bir görünüme sahip olduğu için bireyler bu yaraları gizlemekte sorun yaşadıklarını ve bireylerin toplum içerisinde damgalandıklarını, izole bir şekilde yaşadıkları ve bu durumun bireylerde sosyal izolasyona yol açtığını saptamıştır. Kronik yarası olan kadınlarda, toplumun oluşturduğu güzellik modellerinin dışında kaldıkları için özgüven eksikliği de görüldüğü belirlenmiştir.⁸

Ayrıca kronik yarası olan bireylerin küçük bir grubunda yaygın anksiyete bozukluğu, alkol ve madde kullanımı, intihar davranışları da görülebilmektedir.²²

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu sistematik derleme ile kronik yarası olan bireylerde yaygın olarak; depresyon, anksiyete, yaşam kalitesinde düşüklük, benlik algısında olumsuzluk ve sosyal izolasyon gibi psikososyal sorunların görüldüğü gösterilmiştir. Bu sonuçlar, kronik yarası olan bireylerin tedavisinde psikososyal sorunların da ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yara bakımı yapan hemşirelerin hastaları psikososyal sorunlar yönünden değerlendirmeleri, bu sorunlar görüldüğünde tedavi ekibini bilgilendirmeleri ve sorunlara yönelik uygun hemşirelik müdahalelerini uygulamaları bakımın kalitesini artıracaktır. Ayrıca bu hemşireler bütüncül bir bakım hizmeti sunumu için gerektiğinde konsültasyon liyezon psikiyatri (KLP) hemşirelerinden konsültasyon talep edebilirler. Bu bağlamda hastanelerde KLP hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının, bu hizmetlerde nitelik ve nicelik bakımından yeterli sağlık personeli görevlendirilmesinin ve KLP çalışanları tarafından da kronik yarası olan hastaların takip ve tedavi edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Psikososyal sorunların tedavi edilmesi hem hastaların yaşam kalitesini artıracak hem de yara iyileşmesini hızlandıracaktır.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma hazırlanırken tüm yazarlar eşit katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Grey JE, Enoch S, Harding KG. Wound assessment. *BMJ*. 2006;332(7536):285-8. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
- Yapucu Güneş Ü. Kronik yaraların değerlendirilmesi. [Assessment of chronic wounds]. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 2007;11(3):38-44. [[Link](#)]
- Fonder MA, Lazarus GS, Cowan DA, Aronson-Cook B, Kohli AR, Mamelak AJ. Treating the chronic wound: A practical approach to the care of nonhealing wounds and wound care dressings. *J Am Acad Dermatol*. 2008;58(2):185-206. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Zhao R, Liang H, Clarke E, Jackson C, Xue M. Inflammation in Chronic Wounds. *Int J Mol Sci*. 2016;17(12):2085. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
- van Doorn LP, Sijberden JP, Brouwers JJWM, Goossens LD, Hamming JF. Validation of the Dutch translation of the Cardiff wound impact schedule for evaluation of the health-related quality of life of patients with chronic wounds. *Int Wound J*. 2020;17(5):1225-30. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
- Herber OR, Schnepf W, Rieger MA. A systematic review on the impact of leg ulceration on patients' quality of life. *Health Qual Life Outcomes*. 2007;5:44. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
- Kapp S, Miller C, Santamaria N. The quality of life of people who have chronic wounds and who self-treat. *J Clin Nurs*. 2018;27(1-2):182-92. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Waidman MAP, Rocha SC, Correa JL, Brischiliari A, Marcon SS. [Daily routines for individuals with a chronic wound and their mental health]. *Texto Contexto Enferm Florianópolis*. 2011;20 (4):691-99. [[Crossref](#)]
- Platsidakis E, Kouris A, Christodoulou C. Psychosocial Aspects in Patients With Chronic Leg Ulcers. *Wounds*. 2017;29(10):306-10. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Fino P, Di Taranto G, Pierro A, Kacjulte J, Codolini L, Onesti MG, et al. Depression risk among patients with chronic wounds. *Eur Rev Med Pharmacol Sci*. 2019;23(10):4310-2. [[PubMed](#)]
- Jiang FH, Liu XM, Yu HR, Qian Y, Chen HL. The incidence of depression in patients with diabetic foot ulcers: a systematic review and meta-analysis. *Int J Low Extrem Wounds*. 2020: 15347 34620929892. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Moffatt CJ, Franks PJ, Doherty DC, Smithdale R, Steptoe A. Psychological factors in leg ulceration: a case-control study. *Br J Dermatol*. 2009;161(4):750-6. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Mudge E, Holloway S, Simmonds W, Price P. Living with venous leg ulceration: issues concerning adherence. *Br J Nurs*. 2006;15(21): 1166-71. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Polikandrioti M, Vasilopoulos G, Koutelekos I, Panoutsopoulos G, Gerogianni G, Babatsikou F, et al. Quality of life in diabetic foot ulcer: associated factors and the impact of anxiety/depression and adherence to self-care. *Int J Low Extrem Wounds*. 2020;19(2):165-79. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Polikandrioti M, Vasilopoulos G, Koutelekos I, Panoutsopoulos G, Gerogianni G, Alikari V, et al. Depression in diabetic foot ulcer: Associated factors and the impact of perceived social support and anxiety on depression. *Int Wound J*. 2020;17(4):900-9. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
- Alosaimi FD, Labani R, Almasoud N, Alhelali N, Althawadi L, AlJahani DM. Associations of foot ulceration with quality of life and psychosocial determinants among patients with diabetes; a case-control study. *J Foot Ankle Res*. 2019;12:57. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
- Charalambous C, Vassilopoulos A, Koulouri A, Eleni S, Popi S, Antonis F, et al. The impact of stress on pressure ulcer wound healing process and on the psychophysiological environment of the individual suffering from them. *Med Arch*. 2018;72(5):362-6. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
- de Fátima Rodrigues Dos Santos K, da Silva PR, Ferreira VT, Domingues EA, Simões IR, Lima RS, et al. Quality of life of people with chronic ulcers. *J Vasc Nurs*. 2016;34(4):131-6. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- The Cochrane Collaboration. *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions*, Version 5.1.0 (updated March 2011). [[Link](#)]
- Dalgard FJ, Gieler U, Tomas-Aragones L, Lien L, Poot F, Jemec GBE, et al. The psychological burden of skin diseases: a cross-sectional multicenter study among dermatological out-patients in 13 European countries. *J Invest Dermatol*. 2015;135(4):984-91. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
- Ahmad A, Abujbara M, Jaddou H, Younes NA, Ajlouni K. Anxiety and depression among adult patients with diabetic foot: prevalence and associated factors. *J Clin Med Res*. 2018;10(5): 411-8. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
- Hoban C, Sareen J, Henriksen CA, Kuzyk L, Embil JM, Trepman E. Mental health issues associated with foot complications of diabetes mellitus. *Foot Ankle Surg*. 2015;21(1):49-55. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Renner R, Erfurt-Berge C. Depression and quality of life in patients with chronic wounds: ways to measure their influence and their effect on daily life. *Chronic Wound Care Management and Research*. 2017;4:143-51. [[Crossref](#)]
- Zhou K, Jia P. Depressive symptoms in patients with wounds: A cross-sectional study. *Wound Repair Regen*. 2016;24(6):1059-65. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Salomé GM, Blanes L, Ferreira LM. Assessment of depressive symptoms in people with diabetes mellitus and foot ulcers. *Rev Col Bras Cir*. 2011;38(5):327-33. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Wachholz PA, Masuda PY, Nascimento DC, Taira CM, Cleto NG. Quality of life profile and correlated factors in chronic leg ulcer patients in the mid-west of São Paulo State, Brazil. *An Bras Dermatol*. 2014;89(1):73-81. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
- Pereira RC, Santos EF, Queiroz MA, Massahud Junior MR, Carvalho MRF, Salomé GM. Depression and wellness in elderly patients with venous ulcers. *Rev Bras Cir Plast*. 2014;29(4): 567-74. [[Crossref](#)]
- Finlayson K, Miaskowski C, Alexander K, Liu WH, Aouizerat B, Parker C, et al. Distinct wound healing and quality-of-life outcomes in subgroups of patients with venous leg ulcers with different symptom cluster experiences. *J Pain Symptom Manage*. 2017;53(5):871-9. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Udovichenko OV, Maximova NV, Amosova MV, Yunilaynen OA, Berseneva EA, Starostina EG. Prevalence and prognostic value of depression and anxiety in patients with diabetic foot ulcers and possibilities of their treatment. *Curr Diabetes Rev*. 2017;13(1):97-106. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Beattie AM, Campbell R, Vedhara K. 'What ever I do it's a lost cause.' The emotional and behavioural experiences of individuals who are ulcer free living with the threat of developing further diabetic foot ulcers: a qualitative interview study. *Health Expect*. 2014;17(3):429-39. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
- Upton D. Psychological aspect of wound care: implications for clinical practice. *Journal of Community Nursing*. 2014;28(2):52-7. [[Link](#)]
- da Silva MH, de Jesus MC, Merighi MA, de Oliveira DM, Biscotto PR, Silva GP. [The daily life of men who lives with chronic venous ulcer: phenomenological study]. *Rev Gaucha Enferm*. 2013;34(3):95-101. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Souza Nogueira G, Rodrigues Zanin C, Miyazaki MC, Pereira de Godoy JM. Venous leg ulcers and emotional consequences. *Int J Low Extrem Wounds*. 2009;8(4):194-6. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Upton D, Solowiej K, Woo KY. A multinational health professional perspective of the prevalence of mood disorders in patients with acute and chronic wounds. *Int Wound J*. 2014;11(6): 627-35. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
- Ismail K, Winkley K, Stahl D, Chalder T, Edmonds M. A cohort study of people with diabetes and their first foot ulcer: the role of depression on mortality. *Diabetes Care*. 2007;30(6):1473-9. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
- Finlayson K, Edwards H, Courtney M. The impact of psychosocial factors on adherence to compression therapy to prevent recurrence of venous leg ulcers. *J Clin Nurs*. 2010;19(9-10):1289-97. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]